

ISSN:2459-1149

Article Type
Research Article

Received / Makale Geliş
01.07.2020

Published / Yayınlanma
07.09.2020

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2004>

Dr. Nermin AKARÇAY
Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu / TÜRKİYE

Citation: Akarçay, N. (2020). Negatif dışsallıkların önlenmesi ve sürdürülebilir kalkınma anlayışının önemi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(59), 2470-2482.

NEGATİF DIŞSALLIKLARIN ÖNLENMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ANLAYIŞININ ÖNEMİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, negatif dışsallıkları önlenmesi ve sürdürülebilir kalkınma anlayışının öneminin niteliksel bir yöntemle ele alınmasıdır.

İktisat biliminin de tanımladığı dışsallık kavramı bu çevresel etkiler dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Özellikle negatif dışsallık üretimden sonra görülen olumsuz etkiler olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde dünyanın varlığını sürdürebilmesi fiziksel olarak çevrenin korunması, küresel ısınma, yenilenebilir enerji kaynakları gibi konular önemli hale gelmiştir. Ayrıca kalkınma ve özellikle sürdürülebilir kalkınma kavramları bu etkiler üzerine insanların da varlığını devam ettirip sosyo-ekonomik anlamda varlığını devam edebilmesi açısından önemli olmuştur.

Dünya üzerinde var olan ülkelerin büyük bir kısmı sanayi ile uğraşmaktadır. Bu ülkelerin özellikle ekonomik olarak güçlü olmaları üretim ile mümkün olmaktadır. İnsanlar üretim yaparken de üretim faktörlerinden faydalanmaktadır. Bu üretim faktörlerinin etkin kullanılmaması ise beraberinde birtakım sorunları getirmektedir. Örneğin hammaddenin fazla tedarik edilmesi ve tümünün kullanılmaması üretim sonucu olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Hem ileride kaynak sıkıntısı yaşanmasına hem de üretim sonucunda oluşan kirli artıkların bertaraf edilmemesi çevreye zarar veren etkiler yaratmaktadır.

Bir ekonomi biriminin gerçekleştirmiş olduğu ekonomik faaliyetler sonucunda, diğer ekonomi birimlerinin bundan olumlu ya da olumsuz etkilenmesi ve bu etkinin tazmin eden bir bedelinin olmamasına "dışsallıklar" denilmektedir. Negatif dışsallık ise bir ekonomi içerisindeki marjinal sosyal maliyetlerin marjinal özel maliyetlerden büyük olması şeklinde ifade edilmektedir. Çevre kirliliği, negatif dışsallığın en yaygın örneklerinden olmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın temelinde; yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, insanların yaşam kalitelerini arttırmak ve çevresel dengenin korunması yer almaktadır. Bu sebeplerle sürdürülebilir kalkınmanın, hem çevresel hem de doğal kaynaklar boyutlarıyla, insani açılarından ele alınması gerekmektedir ve dolayısıyla bu çalışmada ele alınmıştır "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramının önemine yer verilmiştir.

Özellikle literatürde dışsallık ve sürdürülebilir kalkınmanın sıkça yer verildiği bu günlerde bu çalışmanın amacı, negatif dışsallıkları önlenmesi ve sürdürülebilir kalkınma anlayışının öneminin niteliksel bir yöntemle ele alınması olmuştur. Çalışmada diğerlerinden farklı olarak çevre, dışsallık ve sürdürülebilir kalkınma konuları analiz edilerek sürdürülebilir kalkınma için neler yapılması gerektiği öneriler olarak sunulmuştur. Literatüre bu anlamda katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Dışsallıklar, Ekolojik Denge, Sürdürülebilir Kalkınma.

PREVENTION OF NEGATIVE EXTERNALITIES AND THE IMPORTANCE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT APPROACH

ABSTRACT

The purpose of this study is to prevent negative externalities and to consider the importance of a sustainable development approach in a qualitative way.

As a result of the economic activities carried out by an economic unit, it is called "externalities" that other economic units are positively or negatively affected by this and that there is no compensation for this effect. Negative externality; marginal social costs within an economy are expressed as greater than marginal special costs. Environmental pollution is one of the most common examples of the negative externality. In addition to market-based tools such as marketable pollution rights, taxes, fees, subsidies, control and control tools called direct control are involved in the internalization of environmental externalities caused by the failures of markets (Kargı ve Yüksel, 2010: 183).

Although significant achievements have been achieved in the full uses of technology and resources, unlimited thinking of progress, and policies that have been followed, the same developments do not occur in their effective use. With the decrease in diversity within the ecosystem, the deterioration of the ecological balance and the depletion of mineral fuels, the confidence in the current economic thinking is beginning to weaken. (Dağdemir, 2003: 54).

The understanding of sustainable development is based on the principles of establishing a development approach that will

prevent negative externalities that may arise from environmental problems and to ensure that the current situations are sustainable (Kaypak, 2011: 24).

Sustainable development is defined as the ability of the current generation to meet its needs without jeopardizing the ability to meet the needs of future generations (Bayraktutan ve Uçak, 2011: 17). Sustainable development is defined as the ability of the current generation to meet its needs without jeopardizing the ability to meet the needs of future generations (Gündüz, 2004: 58).

With global changes, the understanding of sustainable development has been stated that the development of a society should be evaluated not only from economic perspectives, but also from environmental, social and human aspects, and has undergone some changes. It has been stated that the increase in the world's population, the growth in income and consumption are also being questioned. For these reasons, sustainable development is being addressed in both environmental and natural resources dimensions, from human perspectives. It has been accepted that a new understanding should be introduced to the issues of changing the content in the existing development concepts and questioning definitions. As a result of this requirement, the concept of "Sustainable Development" has emerged (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 304).

Keywords: Environment, Externalities. Ecological Balance, Sustainable Development.

1. GİRİŞ

İnsanlık varoluşundan beri, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çevreleriyle etkileşim içerisinde olmaktadır. Bu etkileşimlerin, hem insanların çevreyi etkilemesine hem de çevrenin insanlığı etkilemesine neden olduğu belirtilmektedir. Nüfus artışı, sanayileşme, fosil yakıt kullanımı ve kentleşme ile birlikte çevrede oluşan zararlar da dikkate alınması gereken boyutlara ulaşmış ve yirminci yüzyılda gündeme getirilmeye başlanmıştır (Bilgili ve Firidin, 2017: 126).

Çevrede oluşan zararların artmasıyla birlikte 1960'lı yılların sonlarına doğru çevre bilincinin oluşması ve artmasıyla ülke devletleri önlem alma kararları almışlardır. Hem ulusal hem de uluslararası düzeylerde çözüm arayışı içerisinde girdikleri belirtilmektedir. Çözüm arayışları sonucunda, ülke devletlerinin çevresel sorunlara ilişkin ilkeleri, hedefleri ve politikaları oluşmaya başlamıştır (Bilgili ve Firidin, 2017: 126).

2. ÇEVRE

2.1. Çevre ile İlgili Temel Kavramlar

Bu kısımda, çevrenin tanımı, niteliği, unsurları ve çevre politikalarının tanımı konularına yer verilecektir.

2.1.1. Çevrenin Tanımı

Çevre kavramı işletmeler bakımından; yaşayan tüm canlılarda olduğu gibi, faaliyet yaşamının gelişmesinde etkisi olan bütün iç ve dış faktörlerin oluşturduğu sistem olarak tanımlanmaktadır (Yörük, 1999: 68).

2.1.2. Çevrenin Niteliği

Çevre nitelikleri; çevre ile ilgili tutumların ekonomi ile ilişkili olduklarını insanlara gösterebilmek, geleneksel değerlerin ne şekillerde sürdürüldüğü konularında bireylerde eleştirel bir bilinç yaratabilmek ve mevcuttakinden farklı olan toplum biçimi ve değerlerinin de var olduğunu gösterebilmek şeklinde tanımlanmaktadır (Karataş ve Karabağ, 2013: 14).

2.1.3. Çevrenin Unsurları

Çevresel unsurlar ile ilgili faaliyetler; kültürel, ekonomik, sosyal, idari, politik ve hukuki araçların kullanılarak yapay ve doğal çevre unsurlarını, sürdürülebilir kalkınmasını ve kullanımını sağlayabilmek için, küresel, yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde strateji ve politikaların geliştirilmesi olarak ifade edilmektedir. Çevresel unsurlar; hava, su ve toprağın bulunduğu fiziksel unsurlar ve üreticilerin, bitkilerin bulunduğu biyolojik faktörler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Kirmanoğlu, 2007: 163)

2.1.4. Çevre Politikalarının Tanımı

Çevresel politikalar; üretim süreçlerinde kalite ve yöntemlerin yanında, çevresel kaynakların ve kamu sağlığının korunması kapsamında bulunan çevrenin kalitesi ile ilgili alınan yönetsel ve siyasal kararların tamamı olarak ifade edilmektedir (Karabulut, 2004: 65).

2.2. Çevre Politikalarını Önemi

Çevre politikalarının insanların yaşamlarını kolaylaştıracak şekillerde oluşturulması, çevresel kaynak ve araçların etkin şekillerde kullanılması ve korunması, hukuki ve ekonomik araçların uluslararası mevzuata uygun şekillerde ve güncel tutularak uygulanması bir toplumun geleceği için oldukça önemli olmaktadır (Barde, 1994: 4).

Bu kısımda, hızlı nüfus artışı, sağlıksız düzensiz kentleşme, sanayinin gelişimi ve turizmin gelişmesi konularına yer verilecektir.

2.2.1. Hızlı Nüfus Artışı

Bir toplumdaki toplam kişi sayısının sayısal olarak artması, nüfus artışı olarak tanımlanmaktadır. Nüfus oranlarındaki hızlı artış, üretim ve tüketimdeki etkinliklerin artması ile doğal çevre üzerinde oluşan baskı ve kirlenmeyi arttıran bir unsur olmaktadır (Aktan ve Şen, 1999: 1).

2.2.2. Düzensiz Kentleşme

Hızlı ve düzensiz şekillerde oluşan yerleşim alanlarına yeterli altyapı hizmetlerinin oluşturulamaması sonucunda düzensiz kentleşmenin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Kırsal bölgelerdeki nüfusun, kentsel bölgelerde sunulan avantajlara ulaşma arzusu ise kentsel bölgelere göçü arttırmış ve düzensiz kentleşmeye büyük oranda etkisi olmuştur. Kentsel bölgelerin sunmuş olduğu, ulaşım, eğlence, eğitim ve sağlık gibi hizmetler, kolay ulaşılabilir olması bakımından cazip gelmekte ve göçle birlikte artan talep ve ihtiyaçlar nedeni ile tüketimde de artış gözlenmektedir (Burkett, 2013: 142).

Düzensiz kentleşmeyle birlikte, verimli tarım alanlarının yerleşim alanlarına dönüştürüldüğü, turistik, doğal ve tarihi alanların ise yok edildiği belirtilmektedir (Tokuçoğlu, 1993: 19).

2.2.3. Sanayinin Gelişimi

Sanayi politikaları, yerleşim ve faaliyet alanlarından, büyüklüklerinden ve yasal statülerinden bağımsız bir şekilde, işletmelerin büyümelerini ve gelişmelerini sağlayabilmek amacı ile çalışma ortamlarının geliştirilmesi ile doğrudan ilgili olmaktadır. Sanayi politikalarının bağımsız birer politika alanı olmamasıyla birlikte, sanayi gelişimi bakımından önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir. Yatay bir yapıya sahip olan sanayi politikaları; rekabet, dış ticaret, küçük ve orta boyutlu işletmeler (KOBİ), yatırım, işgücü, enerji, çevre, teknoloji ve kalite iyileştirme gibi politik alanları içermektedir. Bununla birlikte, her sektörün kendine özel belirli ihtiyaçlarının olması nedeniyle, çevresel politikalara ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla, çevreyle ilgili politika ve tedbirlere sanayilerin geliştirilmesi sırasında daha çok önem verilmesi ve titizlik gösterilmesi gerekmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2003: 7-8).

2.2.4. Turizmin Gelişmesi

Daha iyi bir gelecek yaratabilmek için sürdürülebilir turizmin gelişmesi, ülke ziyaretçileri ve ev sahibi toplumlar için fırsatlar oluşturmada, beklentilerini ve gereksinimlerini karşılamaktadır. Sürdürülebilir turizm, özellikleri bakımından şu şekilde ifade edilmektedir (Solmaz, 2019: 1181);

1. Kültürel, doğal ve tarihi kaynaklar toplumda turizm için, sürdürülebilir bir fayda yaratmakta ve gelecek nesillerde de kullanılabilmesi için koruma altına alınmaktadır.
2. Turizmin gelişimi için yapılan planlamalar, turistik bölgelerde sosyo-kültürel ve çevresel sorunlara yol açmayacak şekillerde yapılmakta ve yönetilmektedir (Kahraman ve Türkay, 2006: 96).
3. Genel çevre kalitesi gereken yerlerde sürdürülmekte ve geliştirilmeye devam etmektedir.
4. Turistik hedeflerin pazarlanabilmesi ve popülerliğinin sürdürülebilir olması, yüksek oranlarda turist doyumu ile sağlanmaktadır (Gündüz, 2004: 58).
5. Turizmden elde edilmekte olan faydalar, toplum içerisinde daha geniş kitlelere yayılmaktadır.

3. DIŞSALLIKLAR VE ÇEVRE İLİŞKİSİ

3.1. Dışsallıklar

Bu kısımda, dışsallığın tanımı, amacı ve önemi konularına yer verilecektir.

3.1.1. Dışsallığın Tanımı

Dışsallık; özel ve kamusal gereksinimlerin karşılanması esnasında, tüzel ya da gerçek kişilerin, üretimlerinden veya tüketimlerinden, diğer kuruluş ve kişilerin olumlu veya olumsuz etkilenmeleri olarak tanımlanmaktadır. Dışsallıklar, piyasadaki işlemlerin fiyat kısmına yansıtılmayan maliyet ya da faydaları olarak ifade edilmektedir (Kargı ve Yüksel, 2010: 195). Dışsallığın içselleştirilmesi de olumsuzlukların giderilerek, üretim ya da tüketim faaliyetlerinin ortaya çıkarttığı faydaların sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır (İnan, 2018: 76). Piyasaların başarısızlıklarının oluşturduğu çevresel dışsallıkların içselleştirilmesinde; pazarlanabilir kirlilik hakları, vergiler, harçlar, sübvansiyonlar gibi piyasaya dayanan araçlara ek olarak, doğrudan kontrol olarak adlandırılan kontrol ve kumanda araçları söz konusu olmaktadır (Kargı ve Yüksel, 2010: 183).

3.1.2. Dışsallığın Amacı

Piyasa ekonomileri, toplumların tüm ihtiyaçları adına üretim yapmakta başarı sağlayamamaktadır. Bu nedenle dışsallıklar toplumların geniş bir bölümüne yayılmaktadır. Bunun için hizmet üretim ve sunumları kamu kesimleri tarafından yapılmaktadır (Bulutoglu, 1997: 28). Dışsallığın amacını şu örnek ile açıklamak mümkün olmaktadır; dışsallığın önlenmesi amacı ile vergi düzenlemeleri esnasında yeni vergilerin ortaya çıkarılmasından çok, yürürlükte bulunan vergilerin, çevresel amaçlara göre uyarlanması olarak belirtilmektedir. Burada vergileri farklılaştırırken, çevreye zarar veren ürünlerin cezalandırılarak görece fiyatların değiştirilmesi amaçlanmaktadır (Kargı ve Yüksel, 2010: 195).

3.1.3. Dışsallığın Önemi

Kamusal hizmet alanında izlenen politikaların planlama ve karar alma süreçlerinde, dışsallıkların önem taşıdığı belirtilmektedir. Kamusal hizmet sınırları, önemli dışsallıkların oluşmasına göre planlanmaktadır. Aynı zamanda dışsallıklar, bir faaliyetin yan ürünleri olarak ortaya çıkabilmektedir (Tullock, 2011: 17).

Kaynakların etkin şekillerde kullanılmamaları sonucu, kamu ekonomilerinin gelir dağılımlarında ekonomik ve adil bir düzen oluşturma çabası olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenlerle devletler, olumlu ve olumsuz dışsallıkların içselleştirilmesi ile piyasalarda etkinliği sağlamaya çalışmaktadır (Armağan, 2003: 168).

3.2. Dışsallık Çeşitleri

Ekonomide yapılan faaliyetler sonucu birtakım etkiler ortaya çıkmaktadır. Bunlar etraflarına olumlu veya olumsuz şekilde yansımaktadır. Bu tür etkiler iki grup altında toplanmaktadır. Olumlu olan pozitif dışsallık, olumsuz olan ise negatif dışsallık isimlerini almaktadır (Öz bilgi, 2020: 71).

3.2.1. Pozitif Dışsallık

Bir ekonomik birim tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin sonucunda, diğer ekonomik birim ya da birimler de bu faaliyetlerden olumlu etkileniyorsa pozitif dışsallık oluşmaktadır. Pozitif dışsallık, dışsal faydaların karşılıklarının ödenmemesi durumunda oluşmaktadır. Pozitif dışsallık söz konusu olduğunda, mal ve hizmet fiyatları optimum seviyelere ulaşmaktadır (Kargı ve Yüksel, 2010: 187).

3.2.2. Negatif Dışsallık

Kişi ya da kurumların aldıkları kararlar, diğer ekonomik birimlere zarar veriyorsa negatif dışsallık meydana gelmektedir. Bir birim bu durumdan fayda sağlayabiliyorken, farklı bir birim bu faydadan açıkça zarar görmektedir. Kurumlarda, negatif dışsallıklar genellikle maliyetlendirilmektedir (Aggeri, 1999: 699).

3.2.3. Ağ (Şebeke) Dışsallıkları

Ağ dışsallıklarının ilk olarak, Rohlfs, Katz ve Shapiro tarafından kullanıldığı belirtilmektedir. Ağ dışsallığı, ekonomik bir faaliyet sonucu oluşan pozitif ya da negatif yönlü etkilenmenin ağ endüstrisi için ele alındığı özel bir şekli olarak ifade edilmektedir. Ağ dışsallıkları, pozitif tüketim dışsallığından etkilenir ve bir malın hem kendi hem de başka tüketicilerin tüketmesinden kaynaklı artan fayda durumları olarak tanımlanmaktadır (Rohlfs, 1974: 31).

Ağ dışsallıklarını, piyasalarda uygulanan şebeke içi ve dışı farklı fiyatlandırma uygulamaları oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmalar, dışsal olan ara bağlantı ücretlerinin modellere uygun şekillerde dahil edilmesi ile zenginleştirilmektedir (Katz ve Shapiro, 1985: 424).

3.2.4. Marshall Dışsallıkları

Dışsallık kavramı ilk kez Marshall tarafından kullanılmıştır. Günümüze kadar pek çok tartışmaya konu olarak ve gelişerek gelmiştir. Dışsallıkları, neden oldukları sonuçlara göre marjinal ya da inframarjinal dışsallıklar olarak ikiye ayırmak mümkün olmaktadır. Dışsallıklar, tek ya da çift yönlü olabilmektedir (Armağan, 2003: 166-167).

3.2.5. Marjinal-İnframarjinal Dışsallıklar

Bir ekonomik faaliyet sonucunda üretim veya tüketim sonrası, diğer üretici ya da tüketicilerin fayda fonksiyonlarında olumlu ya da olumsuz ek bir değişim oluşuyorsa; marjinal dışsallık olarak tanımlanmaktadır. Ancak oluşan marjinal değişimler üretici ya da tüketiciyi etkilemiyorsa veya marjinal fayda sıfırsa; inframarjinal dışsallık olarak ifade edilmektedir (Kargı ve Yüksel, 2010: 188).

3.2.6. Üretim-Tüketim Dışsallıkları

Dışsallığın oluşmasına neden olan ekonomik faaliyetlerin çeşitlerine göre sınıflandırılması sonucu, üretim ve tüketim dışsallıkları meydana gelmektedir. Herhangi bir üretim ya da tüketim faaliyetinin diğer ekonomik birimlerin üretim ya da tüketim fonksiyonlarına bağımsız değişken olarak girmesi, orada üretim ya da tüketim dışsallığının olduğunu ifade etmektedir (Buchanan ve Stubblebine, 1962: 372-373).

3.2.7. Parasal-Teknolojik Dışsallıklar

Parasal-teknojik dışsallıkların ayırt edilmesi, elde edilen dışsal fayda ve maliyetlerin, piyasalar aracılığı ile oluşturulması veya oluşmamasına göre değerlendirilmektedir. Parasal-teknojik dışsallığı ilk defa, Jacop Viner'in kullanmıştır (Özbilgi, 2020: 77). Endüstriler arası bağların ortaya konması bakımından oldukça önemli olan parasal dışsallık; üretim ya da tüketim faaliyetlerinin piyasalar ve fiyat değişikliği yolu ile dışsal etki yaratması olarak ifade edilir (Scitovsky, 1971: 282-284). Parasal dışsallığın niteliğini ise ekonomi belirlemektedir. Herhangi bir malın fiyatındaki düşüş, malı tüketen alıcıya pozitif yarar sağlamakta ve bu da parasal dışsallığı ifade etmektedir (Ercan, 2015: 211).

Teknolojik dışsallık ise ekonomik faaliyetlerin piyasalara bağlı olmaksızın yarattığı olumlu ya da olumsuz reel etkilerdir. Teknolojik dışsallıklar, ödenmeyen üretim faktörleri ve atmosfer yaratma olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Ödenmeyen üretim faktörlerinde, toplum için ölçeklere göre sabit getiriler bulunmasına rağmen endüstri için sabit getiriler bulunmamaktadır. Atmosfer yaratmada ise endüstri için ölçeklere göre sabit getiriler bulunurken, toplum için bulunmamaktadır (Meade, 1952: 54-67).

3.3. Çevre Sorunlarına Karşı Kamu Kaynaklı Mücadele Yöntemleri

Bu kısımda, kirletme harçları, kullanıcı, üretim, sübvansiyonlar, harcama temelli tedbirler ve vergiler konularına yer verilecektir.

3.3.1. Kirletme Harçları

Kirletme harcı; üretim faaliyetlerinde bulunan kuruluş veya kişilerden, çevreye verdikleri zararlı atık miktarları kadar, belirli bir miktarda alınan parasal tutarlar olarak ifade edilmektedir (Mutlu, 2002: 119).

3.3.2. Kullanıcı Harçları

Kullanıcı harçları; çevresel kaynaklardan yararlanan ve karşılığında alınan parasal tutarlar olarak tanımlanmaktadır. Kullanıcı harcını ödeyenler, ödeme karşılığında, çevresel hizmet ya da kaynaklardan faydalanabilme hakkına sahip olmaktadır (Öner, 2014: 137).

3.3.3. Üretim Harçları

Negatif dışsallıkların önlenmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın devam edebilmesi için çevre kirliliğine yol açan işletmeler için harç uygulamaları getirilmiştir. Harçlar; üretim, hizmet, atık ve yönetim harçları olarak dört sınıfa ayrılmaktadır. Üretim harcı; hem üretim sürecinde, hem kullanım sürecinde hem de atık sürecinde, çevre kirliliğine neden olan ürünlerin karşılığında ödenen parasal miktar olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2009: 30).

Harçları vergilerden ayıran en önemli özellik ise hizmet karşılığında alınmasıdır. Vergiler zorunlu yükümlülükler arasına girerken, harçlar için bir zorunluluk bulunmamaktadır. Faydalanılan hizmetten artık faydalanmak istenmediğinde harç ödemesinin yapılmaması, vergilere oranla zorunlu olmadığını kanıtlamaktadır (Bilgin ve Orkunoğlu, 2010: 80).

3.3.4. Sübvansiyonlar

Çevresel sübvansiyonların, çevre politikalarını gerektiren emisyon azaltım maliyetlerinin düşürülmesi ve emisyonun azalması adına sorumluluklar alınması amacına dayandığı belirtilmektedir. Sübvansiyonlar; hibe, yardım, kirletici davranışlarının değiştirilmesi adına alınan özendirici tedbirleri ve düşük faizli kredileri içermektedir. Aynı zamanda, kirlilik oranlarının azaltılmasına yönelik işletmelere yapılan ödemeleri ve vergi indirimlerini içeren politikaları bulunmaktadır (Öner, 2014: 137).

3.3.5. Harcama Temelli Tedbirler

Çevresel harcama temelli mali uygulamaların vergi temelli uygulamalara oranla az da olsa belirli bir durgunluğa neden olduğu belirtilmiştir. Maliye politikaları kapsamında bulunan ve devlet bütçelerini doğrudan etkilemekte olan bütçe politikaları uygulaması, mali alanların daralma sorununu çözmeye yönelik önlemler "Harcama Temelli Tedbirleri" içermektedir (Yaşa, 2017: 84).

3.3.6. Vergiler

Bu kısımda, karbon vergisi, ürün veya atık miktarı üzerinden vergi alınması, motorlu taşıtlar vergisi, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, pigou tipi vergiler ve plott yaklaşımı: düzenleyici vergiler konularına yer verilecektir.

3.3.6.1. Karbon Vergisi

Karbon vergileri bir tür tüketim vergisidir. Yalnız karbon içerikli yakıtlardan alınmakta olup, fosil yakıtların içindeki karbon oranına göre hesaplanmaktadır (Zhang ve Baranzini, 2004: 511). Karbon vergileri, fosil yakıt kullananların, küresel ısınmayı oluşturması ve sera gazı emisyonlarına neden olmalarını azaltmaktadır. Bu ekonomik dışsallıkların içselleştirilmesi durumuna destek olmaktadır (Kovancılar, 2001: 12).

Karbon salınımı düşük olan araçlarda Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) oranlarında indirim yapılması gerektiği, bu tür araçlara olan talebin artmasına ve enerji sistemlerine yönelik teşviklerin sağlanması gerekmektedir (Turner, Salmons, Powell ve Craighill, 1998:131).

3.3.6.2. Ürün veya Atık Miktarı Üzerinden Vergi Alınması

Genel olarak vergiler; yarı kamusal nitelikte mal ve hizmet sunan işletmelerin sunduğu hizmetten faydalanılma derecesine göre, ödenmesi zorunlu olan parasal miktarlar olarak tanımlanmaktadır. Ürün ya da atık miktarları üzerinden alınan vergiler, kirletme harçları olarak ifade edilir ve gürültü, hava, toprak ve su kirliliğinin oluşturduğu unsurlar üzerinden alınmaktadır. Çevre kirliliğine karşı alınan harçların, kirletici nitelikte olan emisyonların azaltılmasına yönelik bir tedbir yöntemi olduğu belirtilmektedir (Nadaroğlu, 2001: 193).

Yerel idareler tarafından toplanan vergiler, verilen hizmet karşılığında da alınmaktadır. Toplanan kirlilik, atık, idari hizmet vergileri; oluşan çevre kirlilikleri ve zararlarının giderilebilmesi ve tazmin edilebilmesi amacı ile kullanılmaktadır (Mutlu, 2002: 120).

3.3.6.3. Motorlu Taşıtlar Vergisi

Motorlu Taşıtlar Vergisi, çevre için direk olarak sorunları çözmeye etkili olmasa da dolaylı yollardan katkı sağlamaktadır. Motorlu taşıt vergisine tabii olan araçlar, tükettikleri yakıtlar ile karbon salınımına neden olan motorlu hava ve kara araçları olarak belirtilmektedir (Ercan, 2015: 217).

3.3.6.4. Katma Değer Vergisi

Karbon salınımı ve hava kirliliklerine neden olan yakıtlar üzerinden alınan Katma Değer Vergileri (KDV), çevre için yararlı vergiler olarak kabul edilmektedir. KDV, üretilen ya da tüketilen her mal ve hizmetin satış değeri üzerinden belirli oranlar ile alınmaktadır. KDV, indirim sistemi kullanılarak vergilendirilen işlemlerdir (Aksoy, 1999: 344).

3.3.6.5. Özel Tüketim Vergisi

Özel Tüketim Vergileri (ÖTV), lüks olarak adlandırılan belirli mal ya da hizmetler üzerinden, maktu veya oransal şekillerde alınan harcama vergisi olarak tanımlanmaktadır. ÖTV, lüks tüketim mal ve hizmetlerinin oluşturduğu negatif dışsallıkların önlenmesi ve pozitif yönlü davranış değişiklikleri yaratabilmek için alınmaktadır. Çevresel konuda alınan ÖTV, petrol ve petrol ürünlerinden alınmaktadır (Çelikkaya, 2011: 111).

3.3.6.6. Pigou Tipi Vergiler

Negatif dışsallığa sebep olan mal ve hizmetlerden vergi alınmasını ilk defa, Pigou'nun ortaya atmıştır. Negatif dışsallıkların olduğu durumlarda, mal ve hizmeti sadece kamu işletmelerinin ürettiği anlamına gelmemektedir. Gereken durumlarda, kamu işletmelerinin üretimleri doğrudan üstlenmeleri yerine, üretici işletmeler, kamu yararına teşvik edecek vergi ve sübvansiyonel tedbirler alabilmektedir. Negatif dışsallığa neden olan üretimler için getirilen vergi uygulamaları, işletmeleri toplumsal açılarından, doğru miktarları üretmeye yönlendireceğinden faydalı olmaktadır (Stiglitz, 1994: 233).

3.3.6.7. Plott Yaklaşımı: Düzenleyici Vergiler

Plott yaklaşımı; Pigou vergisinin düzenleyici vergiler olarak açıklanma şeklidir ve kamu ekonomisi yaklaşımına örnek olarak gösterilmektedir. Plott yaklaşımı, negatif dışsallıkların içselleştirilebilmesi için önerilen kamu ekonomisi yaklaşımlarından ikincisi olarak ifade edilmektedir. Düzenleyici vergiler, negatif dışsallıklara karşı kullanılmaktadır. Aynı zamanda kaynak dağılımlarında etkinliklerin sağlanabilmesi için de kullanılmaktadır (Öz ve Buyrukoğlu, 2012: 100).

Düzenleyici vergilerin olumlu etkilerinin karşısında, uygulamalar esnasında hangi vergi türünün etkili olacağı konusunda maliye personeli, dolaylı vergilerin daha etkin olduklarını savunmaktadır. Özellikle ÖTV'nin, negatif dışsallıklara karşı geniş bir uygulama alanına sahip olduğunu belirtmektedir (İnan, 2018: 96).

4. EKOLOJİK DENGELER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

4.1. Ekolojik Denge

Bu kısımda, ekolojik denge tanımı, amacı, önemi, fosil kaynaklı yakıtlar ve fosil kaynaklı yakıtların tüketiminde dikkat edilmesi gereken hususlar konularına yer verilecektir.

4.1.1. Ekolojik Denge Tanımı

Kendini yenileyebilen ekosistemin içerisinde nükleer atıklar, yıllarca etkisini yitirmeden durabildiği için ekosistem dengesini bozmaktadır. Ekolojik dengelerin bozulması ise bazı canlı türlerinin yok olmasına neden olmaktadır. Kurbağaların sivrisinekleri yemesi, köpeklerin kemikleri nefesleri ile yumuşatarak yemesi ve bu sayede kemik yığınının önlenmesi gibi durumlar ekolojik dengeyi oluşturmaktadır. Ancak bu dengenin bozulmasında birçok faktör etkili olsa da en büyük faktör insan olmaktadır. Bu nedenle ekolojik dengenin korunmasını sağlamak amacı ile nükleer atıklar geri dönüşümlerden geçirilerek tekrar

kullanıma hazır hale getirilmekte, atmosfere yayılan ve havayı kirleten gazlar kontrol altına alınmakta, yapılaşmada planlı hareket edilmektedir (Cropper ve Oates, 1992: 678).

4.1.2. Ekolojik Denge Amacı

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında, ekolojik dengenin sağlanabilmesi amacı ile bir süreç amaçlanmaktadır. Çevresel kirlenmelerin neden olduğu zararlar, evrensel boyutlarda nitelikler taşımaktadır. Bu durumun uzun dönemler boyunca sürmesi ve etkileri dikkate alındığında, tüm dünyayı ve ekolojik dengeyi etkilemesinden dolayı koruma altına alınması gerekmektedir (Dulupçu, 2001: 46). Teknoloji ve kaynakların tam kullanımları, sınırsız ilerleme düşünceleri, izlenen politikalar konularında önemli başarıların elde edilmiş olmasına rağmen, etkin kullanımları konusunda aynı gelişmeler ortaya çıkmamaktadır. Ekosistem içerisindeki çeşitliliğin azalması, ekolojik dengenin bozulmaya başlaması ve mineral yakıtların tükenmesine karşı oluşan kaygılar ile mevcuttaki ekonomik düşüncelere olan güvenin zayıflamaya başladığı ifade edilmektedir (Dağdemir, 2003: 54).

Doğal dengenin korunabilmesi adına gösterilen çabalar, sürdürülebilir kalkınmanın önünde bir engel olmamakla birlikte, gelecek nesiller de göz önünde bulundurularak sürdürülebilir kalkınmayla birlikte gerçekleştirilmektedir. Ekolojik dengenin amaçları şu şekilde sıralanabilir (Han ve Kaya, 2006: 258-259);

1. Sağlık, gıda, su ve enerji alanlarında, toplumsal temel ihtiyaçları daha sağlıklı şekillerde karşılayabilmek,
2. Sürdürülebilir bir ekolojik dengeyi sağlayabilmek,
3. Kaynak rezervlerini korumak ve değerlerini yükseltebilmek,
4. Teknolojiyi yeniden insan sağlığı ve temiz çevreye göre yönlendirmek,
5. Karar alma sürecinde çevrenin ve ekonominin avantajlarını birleştirmek.

4.1.3. Fosil Kaynaklı Yakıtlar

Fosil yakıtlar diğer bir ifadeyle mineral yakıtlar olarak da bilinmektedir. Bunlar; hidrokarbon ve karbon oranının yüksek olduğu doğal gaz, kömür ve petrol gibi doğal enerji kaynaklarından oluşmaktadır. Canlı organizmaların ölmesi ile oksijensiz ortamlarda milyonlarca yıl boyunca çözünerek meydana gelmektedir (Parry, Heine, Lis ve Li, 2014: 11).

4.1.4. Fosil Kaynaklı Yakıtların Tüketiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Fosil yakıt kaynaklarının ekonomik olarak sınırlı oldukları belirtilmektedir. Dünyada en çok kullanılan ve bulunan fosil yakıt türü ise kömürdür. Fosil yakıtlar genel olarak enerji üretiminde kullanılmaktadır (McCullough, 1951: 1505).

Enerji üretiminde kullanılan fosil yakıtlar; çevre sorunları, yakıt konularında kısmen dışa bağımlı olunması ve yüksek ithalat giderleri gibi birçok önemli olumsuzluğun oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek ve kullanmak oldukça önemli olmaktadır. Dolayısıyla, çevre ile gelişmeler arasındaki dengenin sağlanabilmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi için, enerji kaynaklarının küresel alanda ve köklü olarak gözden geçirilmesi, sürdürülebilir enerji kaynaklarına belirli miktarlarda erişimlerin olması gerekmektedir (Ertürk, Akkoyunlu ve Varınca, 2006: 82).

4.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Önemi

Bu kısımda, sürdürülebilir kalkınma tanımı, önemi ve amacı konularına yer verilecektir.

4.2.1. Sürdürülebilir Kalkınma Tanımı

Sürdürülebilir kalkınma; gelecek nesiller için sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda düzenlemeler yaparak gelişebilme süreci olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma; ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarda şekillenmektedir (Holmberg, 1992: 300);

1. Ekonomik boyut; sunulacak mal ve hizmetlerin sürekliliğinin olabileceği şekillerde üretilmesi, sermayenin bozulmasının engellenmesi ve korunması boyutudur.

2. Ekolojik boyut; kaynak temelini sabit tutulduğu, fiziksel çevrede bulunan ve değerli olan şeylerin korunması boyutudur (Toprak, 2006: 148).

3. Sosyal boyut; topluma karşı duyarlılığın desteklendiği fiziksel, sosyal ve kültürel alanların yaratılması ve buralarda yaşayan bireyler ile etkileşimde bulunulması boyutudur (Norgaard, 1994: 39).

4.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Önemi

Sürdürülebilir kalkınma, çevresel bozulmaların giderek artması nedeni ile tüm dünya toplumları için oldukça önemli bir kavram olmaktadır. Çok boyutlu yapıya sahip olan sürdürülebilir kalkınma adına, her toplum, kendi içerisinde yaklaşım ve hedefler belirlemektedir (Toprak, 2006: 148). Sürdürülebilir kalkınma, gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanını tehlikeye sokmadan, mevcuttaki neslin, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Bayraktutan ve Uçak, 2011: 17). Sürdürülebilir kalkınma anlayışının, çevresel duyarlılığı da içerdiği belirtilmektedir. Üretim-tüketim şeklinin değiştirilmesi, etkin enerji kullanımları, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve geri dönüşümler, sürdürülebilir kalkınma anlayışının politikalarını oluşturmaktadır (Gündüz, 2004: 58).

Küresel değişimlerle birlikte sürdürülebilir kalkınma anlayışı, bir toplumun gelişmesini sadece ekonomik açılarından değil, çevresel, sosyal ve beşeri açılarından da değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiş ve bazı değişimlere uğramıştır. Dünya nüfusundaki artış, gelir ve tüketim alanındaki büyümelerin de sorgulanmaya başlandığı belirtilmiştir. (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 304).

4.2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Amacı

Sürdürülebilir kalkınmanın amacı; insanların yaşam kalitesini arttırmak, doğal dengeyi korumak, doğal kaynakların kalkınmayı etkilemeden yönetilmesini sağlamak ve tüm bunları gelecek nesillere, sürekli olarak geliştirmeye çalışarak aktarabilmek şeklinde belirtilmektedir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 321). Sürdürülebilir kalkınma anlayışı, çevresel sorunlardan ortaya çıkabilecek olan negatif dışsallıkların önlenmesini sağlayacak bir kalkınma anlayışının ortaya koyulması ve mevcuttaki durumların sürdürülebilir olmasını sağlamaya çalışma esaslarına dayanmaktadır (Kaypak, 2011: 24).

Sürdürülebilir kalkınmanın küresel boyutlardaki amaçları ise yoksulluğun giderilmesi, açlığın sona ermesi, sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sunulması, eğitimin nitelikli bir hal alması, cinsiyet eşitliği, erişilebilir ve temiz enerji, ekonomik alanda büyüebilme, sanayi ve altyapıda yenilikçilik, sorumlu üretim ve tüketim, fırsat eşitliklerinin sağlanabilmesi, şehir ve kent yapılanmasında sürdürülebilirlik, karasal ve su yaşamını koruma altına alma ve iklim eylemleri olarak ifade edilmektedir (Başkaya, 2000: 54).

4.3. Ekolojik Dengenin Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Önemi

Bu kısımda; ekolojik denge ve sürdürülebilir kalkınmanın çalışanlar için önemi, ekolojik denge ve sürdürülebilir kalkınmanın işletmeler açısından önemi ve ekolojik denge ve sürdürülebilir kalkınmanın ülke ekonomisi açısından önemi konularına yer verilecektir.

4.3.1. Ekolojik Denge ve Sürdürülebilir Kalkınmanın, Çalışanlar Açısından Önemi

Sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile hareket eden işletmeler, topluma yarar sağlayacak şeylerin erişimini kolaylaştırırken aynı zamanda ekonomik hale gelmesine de yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte işletmeler arasında artan rekabet ile çalışan sayıları artmakta, bireyler kendilerine işletme içerisinde istihdam edinmekte ve sürekli gelişmektedir. Ekonomik performanslardaki başarılar, sosyal ve çevresel performansların sayesinde oluşmaktadır (Akgül, 2010: 4).

4.3.2. Ekolojik Denge ve Sürdürülebilir Kalkınmanın, İşletmeler Açısından Önemi

İşletmeler; yeni mal ve hizmetler yaratması, üretkenliklerini arttırması, gelişen teknolojilere uyum sağlaması, kalite ve hizmetlerini yükseltmesi ile gelişmelerin ve sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olmaktadır. Bu nedenle işletmeler, geleneksel kalkınma anlayışından çok, sürdürülebilir kalkınma anlayışı içerisinde hareket etmelidir (Alagöz, 2007: 7).

4.3.3. Ekolojik Denge ve Sürdürülebilir Kalkınmanın, Ülke Ekonomisi Açısından Önemi

Ülkelerdeki kalkınmalar; sosyal, ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirlik ile mümkün olmaktadır. Çokuluslu işletmeler, işletmelerinin, fabrikalarının ve tesislerinin yaratabileceği ekolojik etkiler ile ilgili, toplumsal beklentileri içeren bazı etkinlikler yürütmektedir. Bu da yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı ve ekolojik etkilerin tehlikeli olabileceği toplumlarda daha önemli olmaktadır (Gürlük, 2001: 4).

Uluslararası alanlarda, yapısal ve yasal olarak ciddi şekillerde düzenlemeler yapılması ve işbirliği gerektirmesi, yeşil ekonomiye geçiş için önemli engellerden biri olmaktadır. Doğal kaynak tüketiminin fazla olması, ekolojik kıtlığı ortaya çıkartmaktadır. Bu nedenle, kamusal alanlarda ortaya çıkan boşlukları, siyasi kaygı olmaksızın, sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 322).

Ekolojik denge ve sürdürülebilir kalkınmanın; ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyecek, yönlendirecek şekilde özel sektör ve kamu sektörü adına, uygulanabilir ve gerçekçi öneriler oluşturulması ve oluşturulan önerilerin üye ülkelere benimsenebilmesi için zemin hazırlanması gerekmektedir (Alagöz, 2007: 10).

5. SONUÇ

Fosil yakıt kullanımı sonucunda oluşan karbondioksit gazlarındaki artışlar, her geçen gün ekolojik dengenin daha fazla bozulmasına neden olmaktadır. Ana kaynağı insan olan bu ekolojik dengenin geri dönülemez şekillerde bozulmaya başlaması ile etkilerinin azaltılmasına yönelik araçlar oluşturulmuş ve kullanılmaya başlanmıştır.

Ekolojik dengedeki bozukluklar, fosil yakıt kullanımlarının çokluğu dünya genelinde küresel ısınmalara sebep olmuştur. Bu nedenlerle, küresel ısınmaya yönelik tedbirlerin alınması hayati bir önem taşımaktadır.

Karbondioksit emisyonlarındaki artışlar sonucu meydana gelen iklim değişikliklerine bağlı olarak oluşan aşırı hava olayları, buldukları bölgelere geri dönüşü oldukça güç hasarlar vermektedir. Bu nedenlerle hava kirliliklerinin önlenmesi gibi çevreye zarar veren durumlar adına, vergiler toplanmaktadır.

Çevre politikalarının; fosil yakıt kullanımlarının azaltılmasını sağlamalı, yenilenebilir enerji kullanımına teşvik edici olmalı, bu yöndeki teknolojilerin gelişimi özendirilmeli ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesine yönelik olması gerektiği ifade edilmektedir.

6. ÖNERİLER

- Sürdürülebilir çevresel kalkınma politikaları; merkezi düzeyden yerel yönetimler tarafından desteklenmeli, özel ve kamu kurumları arasında işbirliği sağlanmalıdır.
- Karbon vergisinden elde edilen gelirler, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve küresel iklim değişikliklerinin önlenmesine yönelik kullanılmalıdır.
- Küresel ısınmalara bağlı iklim değişikliklerinin önlenmesi adına yapılan çalışmalar arttırılmalı ve geliştirilmelidir.
- Sürdürülebilir kalkınma konularında, kamu yönetimi olarak kararlılıkla vurgu yapılmalı ve yeni teşviklere sürekli olarak yer verilmelidir.
- Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili gerçekleşen eksikler yapılacak daha fazla bilimsel çalışmalarla tespit edilmeli ve önlemler alınmalıdır.
- Yeni ve yükselen fırsat ve tehditlerin takip edilmesi gerekmekte, olumsuz etkileri en aza indirecek önlemler alınmalıdır.
- Sürdürülebilir kalkınmayı, yoksulluğun azaltılması yönünde çalışmalarla desteklemeli, yeşil ekonomi politikaları izlenmeli ve teşvik edilmelidir.
- “ekonomik güvenlik” kavramı daha fazla kullanılmalı, ülkeler ekonomi güvenliklerine dair daha etkili politikalar izlemeli, küresel rekabet ortamlarında avantaj sağlanmalı, ekonomik saldırılar

karşısında proaktif önlemlere sahip olabilmeli ve istihbarat faaliyetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

➤ Karbon vergisine geçilmesine önem verilmeli ve çevre dostu endüstriyel yapılanmanın temelleri atılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AGGERİ, F. (1999). Environmental Policies and Innovation A Knowledge-Based Perspective on Cooperative Approaches. *Research Policy*, 28(7), 699-717.
- AKGÜL, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24(2), 135-159
- AKSOY, Ş. (1999). Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi. 5. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- AKTAN, C. C. ve ŞEN, H. (1999). *Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye*. Ankara: TOSYÖY Yayınları.
- ALAGÖZ, M. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (11), 1-12.
- ARMAĞAN, R. (2003). Kamu Ekonomisinde Dışsallıklar ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 159-178.
- BARDE, J. P. (1994). *Economic Instruments in Environmental Policy: Lessons From the OECD Experience and Their Relevance to Developing Economies*. Paris: OECD Development Centre Working Papers, 1-33.
- BAŞKAYA, F. (2000). *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- BAYRAKTUTAN, Y. ve UÇAK, S. (2011). Ekolojik İktisat ve Kalkınmanın Sürdürülebilirliği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 3(4), 17-36.
- BİLGİLİ, M. Y. ve FİRİDİN, E. (2017). Çevre Politikasının Ekonomik ve Mali Araçları: Çevre Vergileri Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Journal of Life Economics*, 4(2), 125-140.
- BİLGİN, S. ve ORKUNOĞLU, I. F. (2010). Fiskal ve Ekstrafiskal Amaçlar Bağlamında 1970'lerden Günümüze Çevre Vergileri. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(1), 77-108.
- BUCHANAN, J. M. & Stubblebine, W. C. (1962). Externality. *Economica*, 29(116), 371-384.
- BULUTOĞLU, K. (1997). *Kamu Ekonomisine Giriş*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- BURKETT, P. (2013). *Marxism and Ecological Economics, Toward a Red and Green Political Economy*. Brill, Boston: Aakar Books.
- CROPPER, M. L. & OATES, W. E. (1992). Environmental Economics: A Survey. *Journal of Economic Literature*, 30(2), 675-740.
- ÇELİKKAYA, A. (2011). Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Çevre Vergisi Reformları ve Türkiye'deki Durumun Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 97-120.
- DAĞDEMİR, Ö. (2003). *Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları*. Ankara: Gazi Kitabevi, Fersa Matbaacılık.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI [DPT] (2003). *Türkiye Sanayi Politikası (AB Üyeliğine Doğru)*. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1-30.
- DULUPÇU, M. A. (2001). Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler. *DTM Dergisi*, 20(6), 46-70.
- ERCAN, E. (2015). Türkiye'de Çevre Vergileri mi Çevre Vergisi mi? *TBB Dergisi*, (119), 209-226.
- ERTÜRK, F., AKKOYUNLU, A. ve VARINCA, K. B. (Eds.). (2006). *Enerji Üretimi ve Çevresel Etkileri: Fosil, Hidrolik, Yenilenebilir Nükleer*. İstanbul: Tasam Yayınları.

- GÜNDÜZ, F. (2004). Çevre ve Turizmin Sürdürülebilirliği. *Planlama Dergisi*, (1), 58-66.
- GÜRLÜK, S. (2001). Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 19(4), 1-12.
- HAN, E. ve KAYA, A. A. (2006). *Kalkınma Ekonomisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- HOLMBERG, J. (Ed.). (1992). *Making Development Sustainable: Redefining Institutions Policy and Economics*. Washington, Island Press, 9-347.
- İNAN, M. (2018). Kamu Ekonomisi ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi. *Econharan*, 2(2), 76-107.
- KAHRAMAN, N. ve TÜRKAY, O. (2006). *Turizm ve Çevre*. İstanbul: Detay Yayıncılık
- KARABULUT, E. (2004). *Avrupa Birliği Çevre Politikaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- KARATAŞ, A. ve KARABAĞ, Ö. (2013). Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin Önemi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 1-21.
- KARGI, V. ve YÜKSEL, C. (2010). Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri. *Maliye Dergisi*, (159), 183-202.
- KATZ, M. L. & SHAPIRO, C. (1985). Network Externalities, Competition, and Compatibility. *The American Economic Review*, 75(3), 424-440.
- KAYPAK, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.
- KİRMANOĞLU, H. (2007). *Kamu Ekonomisi Analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- KOVANCILAR, B. (2001). Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği. *Yönetim ve Ekonomi*, 2 (8), 7-19.
- McCULLOUGH, G. E. (1951). Concentration of Radioactive Liquid Waste by Evaporation. *Industrial & Engineering Chemistry*, 43(7), 1505-1509.
- MEADE, J. E. (1952). External Economies and Diseconomies in a Competitive Situation. *The Economic Journal*, 62(245), 54-67.
- MUTLU, A. (2002). *Çevre Ekonomisi, Politikalar, Uygulamalar ve Türkiye*. Marmara Üniversitesi, İstanbul: Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 15, 118-122.
- NADAROĞLU, H. (2001). *Kamu Maliyesi Teorisi*. 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- NORGAARD, R. B. (1994). *Development Betrayed: The End of Progress and a Coevolutionary Revisioning of the Future*. New York and London: Routledge.
- SOLMAZ, S. A. (2019). Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye’de Çevre Politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), 1175- 1186.
- ÖNER, C. (2014). Çevre Vergileri Üzerine Kavramsal Bir Deneme: Terminoloji Ve Uyumlaştırma Problemleri. *Ankara Barosu Dergileri*, 72(3), 135-157.
- ÖZ, E. ve BUYRUKOĞLU, S. (2012). Negatif Dışsallıkların Önlenmesinde Çevresel Vergiler: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması. *TISK Akademi*, 7(14), 84-107.
- ÖZÇAĞ, M. ve HOTUNLUOĞLU, H. (2015). Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 303-324.
- ÖZDEMİR, B. (2009). Küresel Kirlenme Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme ve Çevre Vergileri. *Maliye Dergisi*, (156), 1-36.
- ÖZBİLGİ, F. (2020). Piyasa Başarısızlıklarından Dışsallıklar ve Çözüm Yollarına İlişkin Değerlendirmeler. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 70-90.
- PARRY, I. W., HEINE, M. D., LIS, E. & Lİ, S. (2014). *Getting energy prices right: From principle to practice*. Washington: International Monetary Fund, 1-173.

- ROHLFS, J. (1974). A Theory Of İnterdependent Demand For A Communications Service. *Bell Journal of Economics*, 5 (1), 16–37.
- SCITOVSKY, T. (1971). *Welfare and Competition*. USA: Richard D. Irwin, Inc.
- STIGLITZ, J. E. (1994). *Kamu Kesimi Ekonomisi*. Çeviren: Ö. F. Batırel, İstanbul: Marmara Üniversite Yayınları.
- TOKUÇOĞLU, B. (1993). Çevre Sorunları ve Kentleşme. *Çevre Dergisi*, 6(1), 19-21.
- TOPRAK, D. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Çevresinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 146-169.
- TULLOCK, G. (2011). *Kamusal Mallar, Yeniden Dağıtım ve Rant Kollama*. Çeviren: Savaş Çevik, Konya: Palet Yayınları.
- TURNER, R. K. SALMONS, R., POWELL, J. & CRAİGHİLL, A. (1998). Green Taxes, Waste Management and Political Economy. *Journal of Environmental Management*, 53(2), 121-136.
- YAŞA, A. A. (2017). Türkiye’de Bütçe Politikası Uygulamalarının Mali Alan Üzerine Etkileri. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(1), 73-87.
- YÖRÜK, N. (1999). Çevre Muhasebesi. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, (154), 68-72.
- ZHANG, Z. & BARANZİNİ, A. (2004). What Do We Know About Carbon Taxes? an Inquiry İnto Their Impacts on Competitiveness and Distribution of Income. *Energy Policy*, 32(6), 507-518.